

Tumačenje otkrivenja sv. Ivana.

Dr Žuvić Nikola.

Malo je koja knjiga bila toliko i na tako različite načine tumačena kao Otkrivenje sv. Ivana. Očiti znak, da je vrlo teško shvatljiva. Svi je tumačitelji, bez sumnje, nijesu razumjeli, jer inače ne bi zašli u oprečna tumačenja.

Najprije je Otkrivenje tumačio sv. Irenej. Shvaćao ga je hilijastičko-realistički i očekivao 1000 godišnje kraljevstvo na zemlji, gdje će vjernici vladati s Kristom. Ovo bi zemaljsko kraljevstvo bilo zadnja, prelazna perioda, u vječno nebesko kraljevstvo Kristovo.

Sv. Hipolit, učenik sv. Ireneja, također je hilijasta. Šest hiljada godina odgovara šesterim radnim danima tjedna; 1000 godišnje kraljevstvo je sedmi, zadnji dan — šabath; Antikristovo svjetovno kraljevstvo je Rim; Antikrist sam je druga zvijer, jedan Židov iz plemena Dan, koje je zato i ispušteno iz 7. poglavlja.¹

Bez hilijastičke natruhe tumače ga duhovno-alegorijski² aleksandriji Klement i Origen³ i ostali, koji ih kasnije slijede u istim egzegetsko-katehetskim principima.

Sv. Viktorin iz Ptuja je hilijast (što je izbacio iz njegova komentara sv. Jeronim) i tumači ga kao da je u Otkrivenju sadržana historija svih vremena. 1000 godina znači vrijeme od Kristova rođenja pa do konca svijeta. Ujedno daje tako zvanu ciklističku teoriju ili rekapitulacije, po kojoj se

---

¹ Irenej na Jerem, 8, 16. Advers. Haer. V, 30, 16. Hipolit, De Antichristo 15. λέγει γὰρ καὶ Ἰερεμίας οὕτως: „σπουδὴν (φωνήν) ἐκ Δὴν ἀκουσόμεθα ὀξύτητος ἕκτων αὐτοῦ, ἀπὸ φωνῆς χρηματισμοῦ ἰππασίας ἕκτων αὐτοῦ ἐσεῖσθη πᾶσα ἡ γῆ. Ovo je uzeto iz Jerem. nav. mj. prema LXX, dok prema originalnom hebrejskom bi glasilu: καὶ ἤξει καὶ καταφάγεται τὴν γῆν καὶ τὸ πλῆρωμα αὐτῆς, πόλιν καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ. Za h n, Einleitung II, 374, 65 a.

² Alegorija je produžena metafora; ne niz ili sastav od više metafora, nego tumačenje i nastavak jedne te iste stvari. Riječi se alegorije uzimaju naravno u prenesenom smislu, jer je ovaj poseban argument.

³ Περὶ ἀρχῶν II, 1. Hom. 5 im Ps. 36.

Otkrivenje nema razumjeti hronološki, nego se daljne slike opetuju, što je već prije bilo rečeno.⁴

Tihonije donatista tumači ga spiritualno i vidi tu svoju crkvu, koju svi progone, ali će ona konačno pobijediti (!)⁵ Njemu se približava najviše, osim u donatističkim aplikacijama, španjolak Beatus.

Sv. Augustin, za koga je sv. Crkva »civitas Dei«, posvetio je zadnje knjige svog velebnog djela: *De civitate Dei*, tumačenju Otkrivenja. Svršetak ove periode, opstanka sv. Crkve, on ne računa. 1000 godina znači mu kratko i jednostavno »puninu vremena«. »At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptioem filiorum reciperemus⁶ quae sunt per allegoriam dicta.«⁷ I kad se ispuni »punina vremena« — 1000 godina, doći će Sin Božji, koga će vidjeti i oni, što su ga proboli Otkr. 1, 7. Prvo uskrsnuće je kod sv. Krsta.⁸

Andrej Cezarejski ne pozna teoriju rekapitulacije. U svom komentaru *Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἀποκαλύψιν* iskoristio je najstarije tumače Ireneja i Hipolita, dakako bez hilijazma. Njegovo je djelo od velike važnosti za tekstualnu kritiku.⁹ Kao nekakvu parafrazu Andrijina komentara dao je Areta, isto biskup u Cezareji u 9. stoljeću.¹⁰

Egzegete Primazije, sv. Beda Časni, već spomenuti Beatus, Strabo i neki drugi tumače Otkrivenje, ali ne iznose novih stvari, oslanjaju se na ranije tumače, osobito na sv. Augustina.

Joakin, opat iz Flora u Kalabriji koncem 12. stoljeća¹¹ dijeli trajanje svijeta u tri dijela: Stari Zavjet pripada Ocu; Sinu Novi Zavjet, kraljevstvo Kristovo, koje je vrijeme označeno brojem 1260, to jest 42 pokoljenja; Duhu Svetom novo doba, kad će biti novi Duhovi — Pentecostes, koje vrijeme počinje u doba Joakimovo.¹² Doba Očevo je ženidbeni stalež, Sina je svećenički, a Duha

⁴ PL 5, 317—350.

⁵ PL 35, 2423—2460.

⁶ Gal. 4, 4. 5.

⁷ Gal. 4, 24.

⁸ PL 41, 600 sl.

⁹ PG 106, 210—458.

¹⁰ PG 106, 499—811.

¹¹ E. Jordan u *Dictionnaire de Théologie catholique*, VIII, col. 1437—1458.

¹² Folium 5 v.: *Litera prioris Testamenti pertinet ad Patrem, novi ad Filium, et spiritualis intelligentia quae ex utraque procedit litera, pertinet ad Spiritum Sanctum.*

Fol. 18 v.: *Ecclesia in prima aetate per timorem iuncta est Patri, in secunda per humilitatem copulata est Filio, tertia per devotionem unita est Spiritui Sancto.*

Svetoga je redovnički,¹³ koje vidi Joakin predstavljene u onim 144.000 djevica pogl. 14, 4.¹⁴ U svom se tumačenju Joakin ogriješio i o crkveni auktoritet. Sv. Toma Akvinski izjavljuje, da ovo Joakinovo tumačenje nije proročansko, što su mnogi ono doba držali, nego da je plod velike fantazije.¹⁵ Uza sve to su Joakina slijedili mnogi svećenici, navlastito redovnici.

Neki odpadnici pošli su i dalje napadajući sv. Crkvu i njene poglavare. Luter je Otkrivenje izbacio iz svog zakona svetih knjiga, ali je hule i napadaje na sv. Crkvu i papinstvo marljivo sabrao.

Sv. Robert Bellarmin, Ribeira, Alcasar vidjeli su u Otkrivenju borbu Crkve pogl. 5—11, sa židovstvom, a pogl. 12—19 s poganstvom.

1. Naslijeđeni formalni sistemi.

Na dugo bi me zavelo, a bilo bi i beskorisno, kad bih ovdje htio navesti sve auktoare, koji su tumačili Otkrivenje, kao i načine njihova tumačenja. Za to ću se vrlo kratko pozabaviti s nekim sistemima, koje od reformacije do danas zastupaju razni auktori. Ni malo se ne obazirem više na one, koji a priori izlučuju nadnaravni karakter knjige, o kojima je ranije bilo dosta govora. Pogotovo ne, kad smo utvrdili božanski karakter ove knjige. O raznim tumače-

¹³ Slijedi fol. 18: Genus humanum distinctum est in tres status, sc coniugatorum primus creatus est ad imaginem Patris, secundus clericorum institutus est ad imaginem Filii, tertius monachorum ad similitudinem Spiritus Sancti.

Fol. 19: Ordo coniugatorum perseveravit ab Adam usque ad Christum et dicitur primus status; secundus a Christo incepit et est ordo clericorum; tertius post destructionem novae Babylonis erit ordo monachorum appropriatus Spiritui Sancto.

Fol. 147 v.: Tres magni Patriarchae electi sunt a Domino in exordio primi status: Abraham, Isaac et Jacob; in exordio secundi status: Zacharias, Joannes Baptista et homo Christus Jesus, ... ita et hic, in exordio tertii status, unus trium praecise videtur, sequi vero pariter duo qui etiam ambo simul occidendi sunt, sicut Joannes et Christus Jesus, sicut Petrus et Paulus ...

¹⁴ Fol. 176: Surget enim ordo qui videtur novus et non est. Induti nigris vestibus, et accinti desuper zona ... qui erit ordo Heremitarum emulantium vitam angelicam (Joakin je sam pripadao ovom redu).

¹⁵ Tako generalno tumači na fol. 120, da je Papa, »qui mysterium crucis portat in fronte et signat servos Dei in frontibus eorum (7, 3 sl.)«, dok na fol. 173 napušta opći princip i veli, da je Otkr. 14, 6. sv. Grgur Veliki onaj anđeo s vječnim evanđeljem. Ali to da mogu biti i drugi duhovni ljudi.

njima pišu razni auktori: Lücke¹⁶, Bleeck¹⁷, Crampon¹⁸, Bousset¹⁹, Allo²⁰, Zahn²¹ i drugi. Međutim, kad metodički promotrimo ova tumačenja, zapazit ćemo, da su prevladala tri sistema. Ne bez uzroka, jer su u pozadini unutarnji razlozi same Božje knjige. Tako razlikujemo ove poglavite sisteme:

1.) Sistem historije primitivne Crkve: svrha je Otkrivenja tješiti prve kršćanske generacije u doba borbe sa Židovstvom i poganstvom prvih četiri vijekova, dok su bili počeci, a velike zapreke, i Otkrivenje naviješta pobjedu. Sve se već ostvarilo osim zadnjih poglavlja, koja se odnose na konac svijeta.

2.) Sistem čitave crkvene historije: proročka historija i neki su se dijelovi već ispunili.

3.) Sistem eshatološki: proročanstvo, koje se odnosi na zadnje dane sv. Crkve i njezine borbe s Antikristom i s njegovim ortacima prije sudnjega dana.

a) Sistem historije primitivne Crkve.

Ovaj je sistem zaveden po Hemtenu, Salmeronu, a obradio ga je osobito Španjolac Alcazar D. I.²² Slijedili su ih Grotije, Hammond, Dupin²³, Calmet, Lallemand, Bossuet, koji ga je proširio²⁴ i po njemu nosi ime kod današnjih slijedbenika: Bacueza, Schaefer-Meinertza, Belsera i drugih.

Ovaj se sistem, kako će čitaoc sam vidjeti, dijeli od 9. poglavlja na 6 vizija. Kod određivanja značenja pojedinih slika i simbola uzima stvari, događaje i ljude manje važne, a mnoge događaje pripisuje vremenu Valerijana, koji bi po istom sistemu bolje odgovarali vremenu Antonina Pija i njegovih naslijednika.

Svrha je Ivanova proročanstva, da pokaže kraljevstvo Kristovo i pobjede, donese utjehu i pomoć progonjenoj Crkvi, naravno iza kako svlada najprije Židove (IV—VIII), zatim poganstvo sa

¹⁶ Versuch einer vollständigen Einleitung in die Offenbarung des Johannes, 1832, str. 480—576.

¹⁷ Vorlesungen über die Apocalypse, 1862. Izdano po smrti auktora.

¹⁸ U predgovoru izdanja Cornelli a Lapide, Commentarium in Apocalypsim, Amiens 1872.

¹⁹ Geschichte der Auslegung der Apocalypse, 1906, str. 49—119.

²⁰ L'Apocalypse de S. Jean, 1921, str. CCXVI—CCL.

²¹ Die Offenbarung des Johannes, Leipzig 1924. Einleitung § 4. str. 100—127.

²² Investigatio arcani sensus in Apocalypsi, Antverpiae 1614.

²³ Analyse de l'Apocalypse.

²⁴ L'Apocalypse ou révélation de S. Jean, Paris 1676. Zatim je dao neka razjašnjenja i utvrdio svoj sistem u drugom djelu: L'Apocalypse avec une explication, Paris 1689.

njegovom koljevkom u Rimu (IX—XIX). Milenijsko je kraljevstvo mir Crkve počam od Konstantina 313. god. do zadnje borbe s Antikristom pred sudnjim danom. Glavni neprijatelj je *ὄψις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος καὶ ὁ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην βλην*. Otkr. 12, 9.

Progonstvo je pogana javno, Židova tajno, to jest putem kleveta, kojima su poticali Rimljane, tadanje gospodare i kraljeve. Kako su u početku predali Krista, tako su i Pavla predali Rimljanima, Jakova i Petra Herodu. Svladani i sasječeni od Tita nijesu se promijenili Otkr. 2, 9 i 3, 9. Od 4. poglavlja je jasnije, da su u knjizi, koju je Jaganjac otvorio, Božje odredbe, 4 prva pečata otkrivaju kazne, kojima će Krist udariti svijet. 6, 9—11 su *οἱ σύνδουλοι* izabrani Židovi, označeni na čelima svojim *ἐκ πάσης φυλῆς υἰῶν Ἰσραὴλ* 7, 4 i zatim se plemena poimence nabrajaju. Redak 9. stavlja u opoziciju *ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι αὐτὸν οὐδεὶς ἐδύνατο* iz svih naroda, plemena i jezika. Sve se ovo mnoštvo postavlja prema onim izbrojenim iz dvanaest plemena jednog naroda. I zbilja pod Trajanom i Hadrijanom je bjesnilo progonstvo samo protiv etniko-kršćana.²⁵ Zato se u ovim poglavljima od IV. do polovice IX. ne opisuju, da bi tko trpio ili bio mučen i progonjen radi neštovanja idola, o čemu će biti govora poslije 9, 20., to jest poslije propasti židovstva, kad se započne borba s poganstvom.

Kad su zabilježeni odabranici Božji iz plemena Izraelskih, ništa više ne priječi, da se narod Bogo-ubica kazni 8, 7 i sl., što je priječio Andeo prije 7, 1. Dok se oko Krista *ἐπὶ τοῦ θνῆσιαστηρίου* 8, 3. sakupljaju Sveci u molitvi i hvali. 8, 7—12 je konačna propast od Boga otpadničkog naroda. 600.000 Židova je poubijano osim onih, koji su poginuli od gladi i ognja i bezbrojni prodani u ropstvo. 8, 9. 10. je jasno pod *τοῦ ἀστέρου* označen vođa pobune židovske — *בַּרְכּוֹכְבָּ* Barkoch^eba — sin zvijezde, sin svijetla, lucifer, koga sv. Ivan označuje čak samim imenom. Hvalio se, da je on mesija s neba sišao, a bio je nametnik i lažac kao i heretici, koji se poređuju zvijezdama, ali palim s neba *ἀστέρες πλανῆται*.²⁶ Ime zvijezde *Ἀψιδος* omatra prorok s efekta, što ga je prouzročila buna lažnog mesije Barhobe, gorčinu, sramotu, potpunu propast Jeruzalema i izabranog naroda. I tako se obistinjuje riječ Ivanova *ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς* 1, 3. i duše ubijenih moraju *ἀναπαύσονται ἐν χρόνον μικρόν* 6, 11, jer je rat protiv Židova, tih prvih ljutih neprijatelja sv. Crkve, započeo već 15. godina poslije smrti sv. Apostola, ljubimca Isusova.

Iza propasti i kazne Židova, prije nego pređe na osvetu Božju nad poganstvom, u kratko se bavi sv. Ivan 9, 1—13 s hereticima, koji su proizašli iz kršćanstva, ali su blizi Židovima. Živjeli su u isto doba. Bliži su Židovima zato, jer su Isusa Krista promatrali

²⁵ Monumenta su listovi Plinija Mladega iz Bitinije.

²⁶ Juda-Tadej 13.

kao i oni; ne kao Boga, nego samo kao čovjeka. Poreduju se i ovi sa zvijezdom, koja je pala s neba. Židovski se kvasac vidi i u herezama Cerinta i Ebijona, protiv kojih piše kasnije sv. Ivan svoje Evanđelje. Nauke ovih obnavlja kasnije Teodot Bizantski. Na tom su vrelu kasnije crpili Praxaeas, Noet, Sabelije, Pavao iz Samosate, Arije i Nestorije, koji se izričito ne spominju. *καὶ ἤνοιξεν τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, καὶ ἀνέβη καπνός* 9, 2 što je stalno zlo i tmina, koju su prouzročile hereze naprama svijetlosti i sreći po Evanđelju i kao skakavci u prirodi škode hereze svima, koji nemaju prave i žive vjere, niti po njoj žive. *Ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπὴλθεν* 9, 12 — o Židovima je sud Božji izrečen kao i o onim koji razapinju Krista izvršajući Njegov nauk. Ostali dio ovog poglavlja 9, 13—21. opisuje ratove Parta i Perzijanaca, početak raspadanja rimskog carstva od poraza Valerijanova, zatim provale naroda. Uslijed tih provala *ἀπεκτάθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων* 1, 18, dok se ostali nijesu pokorili, nego su i nadalje živjeli u idolopoklonstvu.²⁷ Po prvi se puta spominju idoli, što dokazuje, da se već ovaj dio ne odnosi na Židove.

Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ ἔθνεσιν καὶ γλώσσαις καὶ βασιλεῦσιν πολλοῖς 10, 11; kao da bi Andeo govorio Ivanu: kao što si proricao propast Židovima, sada novim redom proročanstva treba *δεῖ*, da navijestiš isto drugim progoniteljima pogl. 13; 17, 9, 16 itd. U ovom je dijelu šest vizija.

Prva vizija pogl. 11 »Calcabitur sancta civitas, id est ecclesia christiana, eo more quo Hierosolyma quondam sub Antiocho illustri: nam hinc petuntur imagines prophetiaeque ornatus; mensibus quadraginta duobus 11, 2 hoc est dimidio anno supra triennium, quod etiam ex Antiochi persecutione repetitum intelligunt omnes: ut res Ecclesiae eo statu essent quo per illud triennium cum dimidio anno sub Antiocho Judaicae fuerant, quae horum typus essent. Duo testes 11, 3 sunt innumeri martyres et confessores, qui ingruente persecutione nihilosecius Evangelium praedicarunt, imo sanguine suo foecundarunt. Sane quod plerique Catholici huc Enochum et Eliam necessario invehendos putent, meminere duos Joannis testes a bestia, quae ascendit de mari occidendos 11, 7, hoc est ab imperante et persecutrice Roma, cum vero Enoch et Eliae caedes reserretur ad ultima mundi tempora, rursus soluto Satana et saeviente Antiocho. Non ergo ad litteram haec Enoch et Eliae optari possunt, sed tantum figurate et modo accomodatitio. Terrae motus 11, 13. de bellis civilibus interpretandus, reliqua pars versus de Constantini victoria. Inter haec vae secundum abiit, ac tertium statim indictum ad finem usque prophetiae et Romani excidii duraturum 11, 14.²⁸

Druga vizija pogl. 12. Progonstvo je Dioklecijanovo po tri puta bijesnilo i toliko puta bilo utišano. God. 303.—311., 312. Iste godine je Licinije započeo novo progonstvo, dok ga nije svladao

²⁷ Prema Rimlj. 1, 21 sl.

²⁸ Prema Laktanciju, De morte persecutorum 19, 11.

Konstantin i kršćanima osigurao zakonom mir u Milanu god. 313. Ivan to vidi u 12. poglavlju i jasno opisuje. Zmaj hoće da proždre ženu, Crkvu i dijete, zato ju progoni 12, 4. 6. Zmaj pobijeden i rasrden progoni ženu u pustinju 12, 13. 14. Ali ženu pomaže zemlja, koja proguta vodu progonstva i zato zmaj navali, da zametne rat s ostalim potomstvom njezinim 12, 16. 17.

Treća vizija pogl. 13. Treći se put opisuje karakteristika Dioklecijanova progonstva, koje je provodilo sedam rimskih imperatora. Iza kako ih je nestalo, prestalo je i progonstvo, čim je bila zadana smrtna rana idololatriji. Ova rana zacijeli i poganstvo nanovo začne borbu pod Julijanom Apostatom. Ta je borba prouzrokovala ne samo smrt otpadniku, nego i propast carstvu. Sedmoglava zvijer znači sedam careva, koji su vodili ovo deseto i zadnje progonstvo. To je Dioklecijan i njegovi nasljednici, koje Laktancije opisuje poređujući ih krvoločnim životinjama²⁹. *ἄλλο θηρίον* 13, 11 su sofisti i magi, koji su već u doba Dioklecijana, a osobito Julijana Apostate s krivom filozofijom i magijom pomagali poganstvu.

Četvrta vizija pogl. 14. Na brdu Sion zasja slava mučenika 14, 1. 2. na utjehu izmučene Crkve. U vječnom evanđelju, koje nosi Anđeo posred neba 14, 6. 7. upoznao je Ivan sav svijet (*οἰκουμένη*). *Ἔπεσεν, ἔπεσεν Βαβυλῶν ἡ μεγάλη* 14. 8. Rim je osvojen kao plijen predan barbarima po Alariku, gubi prijašnju slavu i vlast. Genzerik na molbe Pape sv. Leona Velikog ne lije krvi, ali opljačka grad 14, 16. Od istog sv. Leona zastrašen Atila opustoši okolinu, da je krv tekla potocima.

Peta vizija pogl. 15. i 16. Sve se ove strašne kazne odnose na isto vrijeme, naime Valerijanovo. Prva čaša je kazna poganima, druga i treća označuje građanske ratove po provincijama, da se posvuda lila krv kao na kaznu radi prolivene krvi Božjih ispovjednika. Četvrta predočuje sušu, neplodnost, glad i posljedice istih. Peta izlivena *ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου* 16, 10. na sam Rim, glavu svijeta i idolopoklonstva, da je potamnilo *ἐσκοτωμένη* i od fizičke boli, još više moralne *ἔμασῶντο τὰς γλώσσας αὐτῶν*, kad je Valerijan uhvaćen i preko njegova tijela je Sapor, perzijski kralj, uzjašio konja. Veličanstvo Rima propade, a zatim zavladaju tirani. Šesta čaša osuši Eufrat i omogućiti istočnim neprijateljima prelaz, da se okupe i sukobe. Sedma je čaša bila prolivena u zrak i prouzroči konačni prolom *καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσαν* 16, 19. Jasna je dioba rimskog carstva: Ravena, Rim, Galija i s tim u vezi propast poganstva. Premda pod slikom zvijeri promatra sv. Ivan Dioklecijan, općenito se uzima idolopoklonstvo, koje je vladalo u čitavom carstvu; klanjanje slici zvijeri je iskazivanje božanskih časti imperatorima.³⁰

²⁹ Kao gore pogl. 16.

³⁰ Euzebije: *Histor. Eccles.* VII, 22.

Šesta vizija pogl. 17. U ovom se slažu gotovo svi auktori. Sedam je glava sedam kraljeva. Dioklecijan, dva Maksimilijana, Konstancije Klor i Maksencije nestali su, unus est — *ὁ εἷς ἔστιν* — Maksimim proganja- Licinije još nije došao, ali kad dođe vladat će kratko *ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μείναι* 17. 10. *Καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν καὶ ὄχι ἔστιν, καὶ αὐτὸς ὀρθοῦς ἔστιν, καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἔστιν* 17, 11. nije ništa drugo, nego prema riječima Laktancija: »Maxentius patri suo Maximiano Herculio post depositum imperium, purpuram mittit, et bis Augustum nominavit.³¹ Propast Rima i poganstvo pod imenom Babilon vidimo u pogl. 18. i konačno pobjedu kršćanstva u 4. vijeku uz pjesmu i hvalu neba u pogl. 19.

Iza kako je Apostol opisao progonoštvu Crkve pod rimskim carstvom, prelazi na zadnje, pod konac svijeta, i u pogl. 20. govori o sotoni svezanom i odvezanom, i o kraljevstvu Kristovu i tisuću godina. Zmija vezana od anđela, ne da u opće ne napastuje i ne škodi, nego da ne škodi općenito, i kako je to bilo pod poganstvom, neograničeno. Tisuću godina je sve vrijeme do konca svijeta. Ali kraljevstvo ovo nije ovdje na zemlji, nego Svetih na nebu do dana sudnjega, kad će nastupiti kraljevstvo vječno. Ovako Alcazar i Bossuet i drugi po njima. Gotovo se od ovog ni malo ne razlikuje Allioli; samo ima drugu razdiobu 1, 4—4; 5; 6—12; 13—20, 5.³²

b) Sistem čitave historije crkve.

Već sam spomenuo u uvodu ovog poglavlja, da je Joakim, opat iz Flora u Kalabriji,³³ koncem 12. stoljeća zaveo novi način tumačenja Otkrivenja sv. Ivana. Vidio je naime, da se u Otkrivenju opisuje 7 doba — epoha sv. Crkve. Neovisno od ovog tumačenja izdao je nekoliko decenija kasnije svoj komentar Otkrivenju franjevački laik Aleksandar Bremenski.³⁴ Sistem mu je isti kao kod Joakima, samo je podjela epoha različita. Ovo je tumačenje bilo uopće nepoznato, dok nije Antun Fried, kanonik iz Praga, objelodanio manuskript iz metropolitanske biblioteke.³⁵ Aleksandra slijede franjevci Nikola iz Lyre³⁶ i Petar Aureolski.³⁷ Njihova se podjela razlikuje od Joakimove, a vrlo malo od Aleksandrove, o kome ovise, što potvrđuju brojni auktori, koji su se posebno bavili s onom publikacijom. Tako najprije sam Fried,³⁸ pa

³¹ Nav. dj. 26, 29.

³² Die heilige Schrift, 6 Aufl. Bd. 8, Landshut-Wien 1846.

³³ Expositio in Apocalypsim, Venetiis 1527.

³⁴ Commentarium in Apocalypsim, Quarrachi 1910.

³⁵ Scriptum super Apocalypsim cum imaginibus, Prag 1873.

³⁶ Postillae perpetuae, sive praevia Commentaria in universa Biblia, Romae 1571—1572.

³⁷ Aureol tumači Otkr. 20, 5. o sv. Franji i o sv. Dominiku.

³⁸ Nav. dj. str. 69.

Bernheim,³⁹ Bousset,⁴⁰ Kleinhaus⁴¹ i Bihel.⁴² Razilaze se u tumačenju franjevci sv. Bernardin i Ivan iz Parme i za njima mnogi drugi, koje vrlo kratko, ali jezgrovito pobija spomenuti Bihel.⁴³ O monografijama i člancima, koji su publicirani o Aleksandrovu komentaru izvješćuje nas na zanimljiv i iscrpljiv način. Ali se auktori ne slažu o samom karakteru tumačenja. Tako Helmut Hinz veli, da je u toj knjizi obradena ista ideja, kao i u djelu sv. Augustina De Civitate Dei, naime borba davolske vlasti protiv vlasti Božje,⁴⁴ što drugi ne dopuštaju,⁴⁵ kako ne možemo tog zaključiti ni iz objelodanjenog izvotka Aleksandrova tumačenja.

U vezi je s ovim jedno franjevačko pitanje, jer su, kako drugi redovnici, tako i sinovi sv. Franje svakako htjeli otkriti prorokovana svoga utemeljitelja i djelovanje njegova reda. Tim više, što asiškog siromaha već mnogi službeni spisi nazivlju drugim Kristom. Zato, jer je prvi bio navješten po prorocima Starog Zavjeta, i ovog drugog Krista, bez sumnje, ima pred očima prorok s Patmosa. Ovo tumačenje temelje na jednom tekstu Sv. Bonaventure, kad on tumači Otkrivenje 7, 2. i u Legendi o sv. Franji nazivlje ovog Angelum qui habet signum Dei vivi.⁴⁶ To je isključeno, jer o sv. Bonaventuri ovisi i spominjani Aleksandar iz Bremena, a o njemu P. Aureol i N. Lyranski. Svi ovi tumače to mjesto za Konstantina Velikoga. A sam sv. Bonaventura to isto mjesto Otkr. 7, 2. »ab ortu solis« veli, da znači od rođenja Sunca vječnoga, od rođenja Kristova.⁴⁷ Na disputirano mjesto u Legendi veli Ozanam, da je krivo, što se Bonaventurove riječi uzimaju doslovce. Taj je govor, kao i sva legenda, sav veličanstven, svečan, pjesnički, pun sinovske ljubavi. Na isti način Bonaventura nazivlje sv. Franju: »stella matutina in medio nebulae«, »arcus refulgens inter nebulas gloriae«; prisposoblja ga Iliji, Ivanu Krstitelju i dr.⁴⁸

³⁹ Untersuchung zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte, Breslau 1906. u 81. svesku pod naslovom: Exkurs II: Das scriptum super Apocalypsim des Franciskanermönches vom Jahre 1244. str. 84—88.

⁴⁰ Die Offenbarung Johannis, 6. Aufl., Göttingen 1906., Nachträge und Berechtigungen str. 426.

⁴¹ De Commentario in Apocalypsim Fr. Alexandri Bremensis, O Fr. M. Antonianum II (1927) str. 307—310.

⁴² Isto str. 61.

⁴³ Isto str. 84—90.

⁴⁴ Mittelalterliche Geschichtsausschau und Eschatologie in einem Apokalypsekomentar aus dem 13. Jahrhundert, Greifswald 1915.

⁴⁵ Nav. dj. str. 301—305 i 310—334.

⁴⁶ Bihel, Antonianum II. str. 65—68 : 85.

⁴⁷ Sermo V in Dominicam XXII post Pentecostem.

⁴⁸ La poètes franciscains en Italie, Paris 1852, str. 124.

Po istom sistemu tumače Otkrivenje i heretici Petar Oliva i Ubertaina Casale, zatim Isusovac Mariana⁴⁹ i Joakim Trotti della Chetardie,⁵⁰ ali najviše je ovaj historijski sistem afirmirao Bartolomej Halzhauser,⁵¹ tirolski svećenik. Otkrivenje je protumačio do pogl. 15, 4. Po onih 6 epistola pogl. 2. i 3. uzeo je, da predstavljaju glavne događaje čitave crkvene historije. Ovoga uz neke varijacije slijede i u novije doba biskup Karol Walmesley, Verschraegue,⁵² Drach, Gallois,⁵³ Ezaguirre.⁵⁴

Iz Holzhauserova djela sistem je ovaj: Sedam Crkvi, što su u Aziji, kojima poimence piše sv. Ivan, tip su cijele Crkve katoličke u sedam raznih perijoda. To nas uči sam Duh Sveti; jer kad je Apostol svršio i napisao opomene onim 7 anđela Crkava dodaje: »Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis« 3, 22. U ostalom sedmerim epohama odgovaraju sedam dana stvaranja, 7 doba povijesti izraelske, 7 darova Duha Svetoga. U Otkrivenju su mnoge repeticije, jer u svakoj je barem moraliter sadržana historija Crkve od početka do konca, ali se u pojedinoj ne nalaze ni sve ni iste činjenice sa svim i s istim okolnostima; i ona fakta, koja su ista u svim epohama, predočena su drugim slikama i sadržavaju druge pouke. Prema tomu dijeli knjigu ovako:

Pogl. 1—3. opomene Anđelima 7 Crkava Azije, u kojima je sadržan pregled crkvene historije.

Pogl. 4—11. historija Crkve od početka do njena svršetka sastoji se iz pojedinačnih simbola.

Pogl. 12—19 druga repeticija, u kojoj se naviješta malo događaja, ali od velike važnosti.

Pogl. 20. treća repeticija, u kojoj je ispuštena povijest prvotne Crkve, ali se jasno opisuje, što će biti pod konac.

Pogl. 21—22 četvrta repeticija, koja opisuje zadnje zgrade vojujuće Crkve i konačnu vječnu pobjedu u nebu.

⁴⁹ Scholia in Vetus et Novum Testamentum, Matriti 1619.

⁵⁰ Explication de l'Apocalypse par l'histoire ecclésiastique, Bruges 1692. Paris 1707.

⁵¹ Commentarii in Apocalypsim, Bambergae 1784. Postoje prijevodi njemački i francuski, još više parafraza na osnovu teksta Holzhauserova. I danas se s njime služe još mnogi, koji određuje dane i godine rođenja Antikristova kao i sudnji dan.

⁵² La sainte Bible XXXVI, Paris 1873/1929.²

⁵³ L'Apocalypse de s. Jean izlazilo u Revue Biblique god. 1893—1894. Preštampano Paris 1895 s predgovorom glasovitog Monsabré, koji odobrava u glavnom alegorijsko tumačenje, nije pak bio zadovoljan s onim zadnjih poglavlja i upućuje auktoru da nastavi studij »il y a là une intéressante et consolante étude à faire«, str. VII.

⁵⁴ Apocalypseos interpretatio litteralis, Romae 1911.

Pojedino doba Crkve ne počima ni svršava tačno određenim rokom, da bi jedno počelo, kad drugo svršši; jedno još traje, kad je drugo već započelo.

Pregled 7 doba crkve.

1. *Efez* — Aetas seminativa, u koje se evanđelje sije po svijetu kao zrno gorušičino. Doba Apostola. Pod konac su svi, osim sv. Ivana, pretrpjeli mučeničku smrt. Njihovi se nasljednici bore protiv Nikolaita; prvotni se žar hladi. Ovomu odgovara: 1. Dar mudrosti, po kojem težimo za nebeskim. 2. Prvi dan stvorenja, kad se Duh Božji nosio nad vodama, nastala svijetlost i razagnala tminu. 3. Prvo doba svijeta od Adama do Noe, kad se proširio ljudski rod po zemlji.

2. *Smirna* — Aetas irrigativa, u koje se doba vinarstvo Božji netom nasaden zalijeva krvlju sv. Mučenika »Habebitis tribulationem diebus decem« 2, 10., kojim se brojem označuje onih 10 progonstva do Dioklecijana. Ovom odgovara: 1. Dar jakosti, 2. Drugi dan stvorenja, kad je stvoren svod nebeski, koji pretstavlja jakost mučenika, 3. Drugo doba svijeta od Noe do Abrahama, kad se po prvi put na čast Božju prolila krv žrtava.

3. *Pergam* — Aetas illuminativa, od Konstantina do Karla Velikog sv. Oci proslavljaju svojom naukom Crkvu i pobijaju hereze. Ovom odgovara: 1. dar razuma, po kojem su otajstva sv. vjere ilustrirana. 2. Treći dan stvorenja, kad je suha zemlja donijela plod, u Crkvi je poslije progonstva procvala svetost i učenost — plodovi duboke vjere. 3. Treće doba svijeta od Abrahama do Mojsija, gdje se afirmira naravni zakon po onom pozitivnom na Sinaju, a sv. Oci dokažu ne samo opravdanost, nego i potrebu isključivo kršćanske vjere protiv Otkr. 2, 14. 15.

4. *Tyatira* — Aetas pacifica od Karla Velikoga do cara Karla V. i pape Leona X. Krist vlada po svojoj Crkvi. Opomene protiv svjetskog duha — Jezabel Otkr. 2, 20. Ovom odgovara: 1. Dar pobožnosti: SS. Franjo, Dominik, Bonaventura, Toma i mnogi drugi. 2. Četvrti dan stvorenja — svijetlila na svodu nebeskom. 3. Četvrto doba svijeta od Mojsija do Salamuna, nauke Davidove po Psalmima, slava Salamunova, hram i dr.

5. *Sard* — Aetas purgativa od Karla V. do dolaska sv. Pape i jakog kralja. Ratovi, bune, hereze, opustošenja Crkve. Ovom odgovara: 1. Dar savjeta. 2. Peti dan stvorenja, gma-zovi, životinje u moru i zraku. Sv. Jude posl. r. 10 i sl. 3. Peto doba svijeta od Salamunova hrama do ropstva: shizma Jeroboama, razorena Samarija, hram, Jeruzalem, Babilon.

6. *Filadelfia* — Aetas consolativa do Antikrista, u koje će se doba očitovati univerzalnost i jedinstvo Crkve. Ova će cvasti i uživati slobodu. Redovi i svećenici, mnogi naučitelji će u miru raditi. Ovom odgovara: 1. Dar razboritosti. 2. Šesti dan stvorenja, kad je čovjek postavljen gospodarom stvarstva. 3.

Šesto doba svijeta, oslobođenje od ropstva, na novo izgrađen hram i Jeruzalem.

7. *Laodiceja* — *Aetas desolativa* Antikrist i konac svijeta »*Neque frigidus, neque calidus*« Otkr. 3, 16. Opći nemar, slaba i rijetka vjera. Ovom odgovara: 1. Dar znanja. 2. Sedmi dan stvorenja, kad je Bog na svršetku počinio. 3. Prvi dolazak Kristov na zemlju po Utjelovljenju.

Holzhauser je i pojedina poglavlja, prema Hanebergu,⁵⁵ koji veli, da je ovo tumačenje najbolje, karakterizovao ovako:

Pogl. 6. Pečat prvi, Kristova ratna ekspedicija na svijet, da njim zavlada, drugi Neron, treći razorenje Jeruzalema i propast Židova, četvrti Domicijan, peti progon kršćana od Trajana do Dioklecijana, šesti Dioklecijan i Maksimijan.

Pogl. 7. Bog tješi vojujuću Crkvu. Četiri anđela su Galerije, Maksencije, Maksimin i Licinije. Rec 9—17. je utjeha pobjedničke Crkve i pobjeda mučenika.

Pogl. 8. Pečat sedmi, borba Crkve protiv heretika i Julijana Apostate. Redak 7. prvi anđeo s trubljom je Arij, drugi Macedonij, Vandali i dr.; šesti je Luter; četiri odvezana anđela su njegovi pomagači redovnici, svećenici i knezovi. R. 20—21. su sami nesretni katolici.

Pogl. 10. Utjeha Crkve u šesto doba. Sv. Ignacije, Isusovci, Tridentinski koncil, reforma, misije, kršćanski vladari.

Pogl. 11, 1. Crkva se katolička širi i cvate po svemu svijetu. Red. 2. dio zemlje je rezerviran Turcima i Antikristu. 3—13. progonstvo Antikristovo. R. 14—19. zadnja trublja kao Mat 24, 29 sl. i Lk 21, 25 sl.

Pogl. 12. Žena je Crkva, dijete Heraklije, zmaj Kozroa.

Pogl. 13, 1—10. protiv Crkve se bori Muhamed i Antikrist, a bezbožni antipapa sili klanjati se zvijeri.

Pogl. 14. slava i pobjeda mučenika i ugušenje hereza.

Pogl. 15, 1—4. Kršćani i Židovi, koji ostanu poslije Antikrista hvale Boga i Isusa Krista, Sina Božjeg.

Ovim svršava Holzhauser izjavljujući, da ne može dalje. Uz male modifikacije u aplikacijama, ali inače potpuno slijedi ovaj sistem *Verschraege*, pa *Lafont-Sentenac*,⁵⁷ koji je genijalan, ali predaleko zalazi sa svojim milenarizmom i određivanjem svršetka svijeta god. 2005.

c) Sistem eshatološki.

Najobičnije tumačenje, koliko kod starijih, čiji komentari sižu sve do u doba sv. Otaca, toliko kod novijih, pa i današnjih osobito

⁵⁵ Geschichte der biblischen Offenbarung, VIII, gl. IV. § XI.

⁵⁶ *Clarae simplicesque Explicationes libri Apocalypsis*, Tournai 1855.

⁵⁷ *Le plan de l'Apocalypse et la signification des prophéties qu'elle contient*, Foix 1872.

katoličkih pisaca je eshatološko: to jest, Otkrivenje je proročanstvo, koje se odnosi isključivo na zadnje doba Crkve. Isusovac Ribera⁵⁸ je znanstveno prvi obradio ovaj sistem. Veli, da je do šestog pečata 6, 12. prorokovan život Crkve do Trajana; od 6, 13—11 zadnji događaji Crkve do dolaska Antikrista; 11—20 je opis doba Antikristova, njegova proganjanja Crkve i konačnog pokolja. Zatim mir Crkve, konačni kratki okršaj i opći sud. »Argumentum hujus libri est praesentium Ecclesiarum instructio et exhortatio adversus haereticos et persecutores; sed maxime futuri Ecclesiae status tempore Antichristi et persecutionum illius temporis praedictio, quae a cp. 4. usque ad cap. 20. protenditur. Hujus qui summam videre volet paucis comprehensam... legat signa extremi temporis a Domino in Evangelio praedicta ac certo sciat haec capita Apocalypsis nihil esse aliud quam quosdam illorum verborum Domini commentarios«. Još prije Ribera je sistematski eshatološki tumačio Otkrivenje Alkuin i Rupert Tuicijski. Osobito se pozivlje na auktoritet sv. Otaca: Sv. Ireneja, Sv. Hipolita, Andrije i Arete, obojice biskupa u Cezareji, Sv. Augustina, Viktorina pujskog, sv. Bede Časnog i drugih, koji svi za prva tri poglavlja vele, da je sadržaj sinhronističan sv. Ivanu, a ostalo, kako gore. Isusovci osobito zastupaju ovaj sistem kao tumačenje reda. Riberu slijede odmah Pereira, Viega, Cornelije a Lapide,⁵⁹ Menochi, Cornely⁶⁰ i današnji, pa i drugi Bisping, Kremenitz, Kaulen, Fillion, Crampon,⁶¹ Tiefenthal,⁶² M. Sales,⁶³ i mnogi ostali egzegete.⁶⁴

Dva su osobita razloga, na koja se ovaj sistem upire i koji ga ne samo opravdavaju, nego i preporučaju. 1. U onom bijednom stanju Crkve, kad su neprijatelji napeli sve sile, da je unište, vjernici su bili lišavani slobode i svih prava, pače oduzimao im se život, tako da su bili u pogibelji, da usred takvih kušnja ne izgube i sv. vjeru. Božja ih Providnost tješi i krijepi, da ona bdije nad svojim stadom i kraljevstvom. Pobjeda je osigurana. »Non coronabitur,

⁵⁸ Commentarius in sacram beati Joannis Apocalypsim, Salamanticae 1591.

⁵⁹ Navj. dj., izdanje Crampron.

⁶⁰ Introductio III, Paris 1908.

⁶¹ La sainte Bible, Paris 1924.

⁶² Die Apocalypse des hl. Johannes, Paderborn 1893.

⁶³ La sacra Biblia commentata, Nuovo Test. II, str. 610—682.

⁶⁴ Dr. Wikenhauser, Der Sinn der Apocalypse des St. Johannes, Münster in Westfalen 1931. veli na str. 7: »Wie in der Rede Jesu geht auch in der Apocalypse der Parusie und aufrichtung des ewigen Gottesreiches eine grosse und zwar die letzte grosse Drangsalzeit voraus. Es ist die Zeit, da der Antichrist auftritt und den Vernichtungskampf gegen die irdische Gottesgemeinde führt. Die Schilderung dieser grossen Notzeit erfolgt mit wenigen markanten Stricken«.

nisi qui legitime certaverit»,⁶⁵ pa »esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitae«. Otkr. 2, 10. Sve će svršiti na korist Crkve i vjernika, koji će »ex magna tribulatione« napokon kraljevati in saecula saeculorum Otkr. 22, 5.

2. Jer je Otkrivenje proročka knjiga, koja se odnosi na zadnja vremena, otuda je jasno, da je kroz sve vijekove nijesu razumjeli ni najsvjetliji umovi. I ono, što su utvrđivali kao činjenicu, to je bivalo s najvećom nestalnošću. Sva dosadanja naprezanja, da se protumače simboli nijesu donijela mnogo svijetla.

2. Moj izbor sistema.

Svrha je Otkrivenja već istaknuta u početku: tješiti vjerne u teškim danima, jačati im vjeru, probuditi pouzdanje, da iz toga crpe jakost u neizbježivim skorim progonstvima. Vjernici sedmerih crkava Male Azije, kojima je prvotno bilo upravljeno Otkrivenje, nalazili su se u takvom i tako teškom položaju, da im je ovo još pravodobno stiglo. Sav javni život, uprava, kult, narod, zabave, literatura i ostalo, bilo je pogansko, a vojnički i drugi neki krugovi bili su zgodno rasadište sinkretizma koji se negdje baš u ono doba formirao eklektikom iz mnogih poganskih religija.⁶⁶ Zapanjivao je sjaj, kojim su pogani, pogotovo azijski obavljali svoje svečanosti, a kršćani nijesu mogli sudjelovati kod svega toga.

Nastupili su lažni učitelji, koji su se nazivali i apostolima, u svrhu da zavode kršćane na krive nauke (Otkr. 2, 2). Židovi su Crkvu progonili već iz početka⁶⁷ i oni, koji su i Gospodina razapeli, razapinjat će Ga i u Njegovoj Crkvi do konca. Osvetnički stav neprijateljstva prema kršćanstvu zauzimaju oni iza kako je bio razoren Jeruzalem i kad su potpuno izgubili narodnu samostalnost (Otkr. 2, 9; 3, 9). Uz Židove se podignu i pogani, koji su zapali

⁶⁵ 2 Tim. 2, 5.

⁶⁶ Kult Cybele, olimpijska religija, hetejska, semitske, iranske, panteizam i gnosticizam uz ostale filozofijske religiozne zablude začinjavalo je zajedno sinkretizam. Allo, str. XI: »Les Épitres aux Colossiens et aux Éphésiens, puis les Épitres pastorales, sans parler de celle de Jude et de la II-a Petri, nous montrent bien qu'un certain syncrétisme tendait à s'ébaucher à l'intérieur même des communautés; il ne consistait pas seulement en compromis pratiques tels que la participation aux repas sacrés des païens, naguère réprouvée à Corinthe, mais en doctrines qui présageaient le gnosticisme: spéculations transcendantes sur des êtres intermédiaires analogues aux futurs Eons, ou aux démons du platonisme, ascèse outrée qui, au fond, favorisait les débordements charnels, comme dans la Phrygie païenne, bref en une variété de pratiques et de systèmes beaucoup plus païens que chrétiens ou juifs«.

⁶⁷ Dj. Ap. 4; 5, 17—19. 25 sl. 40; 6, 9—7; 8, 1—4; 9, 1—2; 12, 1—6 sl.; 14, 18 i dr.

u svakojaka zla (Otkr. 2, 14. 20 Rimlj. 1); i kršćane su smatrali zločincima, protivnicima ljudskog društva i začetnicima sviju nepogoda i zala, koja pohađaju svijet, pa i onih, koja su ovisila od objesti i samovolje pojedinaca pogana.⁶⁸ U doba, kad je pisano Otkrivenje štovali su već umrle careve kao bogove; to isto štovanje su za sebe zahtijevali imperatori još za života. Kršćani, jer to nijesu mogli činiti bez povrede Božjih zapovijedi, potvoreni su i kao protivnici cezara. I eto progonstva s novog uzroka! Hoće vlast, da i pomisao na Krista iskorijeni i kršćane uništi.⁶⁹ Strašno je stanje i izgleda, da se sve urotilo protiv malenog stada Kristova, a pomoći ni od kuda.

Spasitelj je prije Uzašašća na nebo obećao, da će ponovno doći,⁷⁰ da uzme vjerne k sebi, jer ovaj svijet i onako nije stalno boravište.⁷¹ I vjerovali su kršćani, da je dolazak Kristov blizu prema riječima Isusovim, koje nam je zabilježio sv. Mat. 24, 34. Da to pogrešno vjerovanje pobije, piše sv. Pavao, 2 Tesal. 2; to isto pobija i sv. Petar u drugoj svojoj poslanici 3, 4. 8. Sada dolazi i sv. Ivan još jedini živ od Apostola, koji u svojoj knjizi iznosi ponovno istinu, da će Isus zbilja brzo doći na svijet (Otkr. 1, 1. 3.). Ovog puta ne će doći samo kao Spasitelj, nego i kao sudac svima i osvetnik zlih, koje će za vijeke kazniti, a dobre nagraditi vječnom srećom. Ali još prije nego li se sve to zbude, sotona će se i njegovi privrženici boriti protiv kraljevstva Božjega, sv. Crkve, sijati kukolj krivih nauka, prouzročiti ratove, pokolje, mučiti i ubijati vjerne na sve moguće načine.

Kad egzegete raspravljaju o temi sv. Otkrivenja u glavnim se potezima svi slažu; razilaze se u pojedinostima, pogotovo kad tumače vrijeme, u kojem će se boriti Kristova četa s protivničkom po objavi sv. Ivana. I glede na to imademo više sistema, koje sam već naveo. Moram priznati, da je većina Otaca, odnosila tu borbu na zadnje vrijeme, neposredno pred drugi dolazak Krista.

⁶⁸ Neron zapali Rim iz objesti, da može u zbilji promatrati opis Homera u Ilijadi kod razorenja Troje. O čemu govori Tacit u svojoj Historia. Za kasnije doba mnogo primjera iznose Apologete, osobito sv. Justin i Tertulijan.

⁶⁹ Allo, str. III: »Contre l'adoratio de Dieu unique et transcendant, et de Jésus, l'unique Seigneur et Sauveur, devait donc s'oudir une coalition formidable de toutes les forces du panthéisme païen, fondu avec les intérêts politiques et économiques des ces riches et ambiciens régions.« Još prije govori isti Allo na str. II., da je sv. Iv. bio uvjeren »qu'il s'élaberait par tout l'Empire romain un système politico:religieux tel que l'existence d'une Église chrétienne, du Regne de Dieu sur terre, était incompatible avec lui.«

⁷⁰ Mat. 24, 24—27. 29—34. 42 i paralelna mjesta; Iv. 21, 22. 23.

⁷¹ Filip. 3, 20. 21.

Već je Tihonije tumačio Otkrivenje spiritualno: Dva svjedoka znače Crkvu Staroga i Novoga Zavjeta; sedam glava i deset rogova predstavlja sve moguće neprijatelje Kristove. U glavnim se potezima crta borba između Crkve i protivnih joj sila, sve od časa, kad je napisana do općeg suda. Poglavlja 4—7. prikazuju simbolički skrb Kristovu za Crkvu, kako On s njom ravna i vodi je do konca. Poglavlja 8.—11. je vanjska borba između dobra i zla, Crkve i protivnika, koja ne će prestati sve do konca svijeta, dokgod bude trajala i Crkva. U poglavljima 12—20, 6. se sv. Ivan vraća ponovno na vanjsku borbu pod trima pogledima: s rimskim imperijem, neprijateljskim vlastima prema Crkvi i sotonom. Svršetak svijeta je jasan: propast i sramota njihova, a pobjeda sv. Crkve, što će istom nadoći sudnjim danom. Već se u ovoj jednostavnoj podjelbi vidi jasna rekapitulacija: svi su dijelovi paralelni i sižu zajedno do konca svijeta. Tihonije je u tom imao mnogo sljedbenika. I sv. Augustin, kad postavlja Otkrivenje u vremenski okvir veli: »Liber Apocalypsis totum hoc tempus complectitur, quod a primo adventu Christi usque in saeculi finem, quo erit secundus adventus, excurrit.⁷² Od kasnijih, koji imaju pred sobom i brojnija tumačenja i širi uvid, hvali sv. Beda Časni izričito Tihonija kao jednog od najboljih tumača Otkrivenja između starijih i sam ga sledi.⁷³

Odbijam sistem primitivne Crkve, borbu sa židovstvom i poganstvom. Premda on sam po sebi ne niječe proročki karakter Otkrivenja za vrijeme kad je napisano, svakako niječe taj karakter od 5. stoljeća dalje; a sv. Crkva i danas nazivlje Otkrivenje proročkom knjigom.⁷⁴ Po tom se sistemu već sve ostvarile od početka do 19. poglavlja, u koliko se odnosi na židovstvo i poganstvo. Čudno je, da ni danas te knjige ne razumijemo. Po ovom bi sistemu Otkrivenje za nas bilo kao i druge historijske knjige, kao na pr. Evandjelje, Djela Apostolska. Velika je međutim razlika, što su u Evandelju i drugim historijskim knjigama svi tumači jednog mišljenja glede data i osoba kao i više manje glede nauka; jednako možemo govoriti i za didaktičku literaturu. Premda vidim među zastupnicima ovoga sistema u novije doba ljude velikog autoriteta (Alioli, Belser, Schäfer/Mainertz i drugi), ipak je

⁷² De Civitate Dei, XI, 8 — PL 41, 670.

⁷³ Expositio in Ap. — PL 93, 132 sl.

⁷⁴ Kad velimo, da Crkva nazivlje Otkrivenje proročkom knjigom, ne diramo time proroke Staroga Zavjeta, kao da bi oni zato morali biti razumljivi, jer su se obistinila njihova proroštva. Ili ako su se ispunila kao na pr. ona, koja govore o osobi Mesije i Njegovim svojstvima, da više nijesu proroštva. Zajednička je nota onih i Otkrivenja, da proroci govore u svojim knjigama mjesto Boga. Kad pointiramo, da je Otkrivenje proročka knjiga, time hoćemo da naglasimo i za današnje vrijeme, da govori ne samo mjesto Boga, nego i o budućnosti, koju znađe i objavljuje samo Bog.

čudno, da nakon 14. stoljeća iza ostvarenja proroštva sv. Ivana, ipak te knjige ne razumijemo. Istina, nijesu nam poznate historijske prilike onoga doba kao savremenici Apostola; oni su lakše shvaćali simboliku, na koju su bili priviknuti i kojom je zaodjeveno Ivanovo Otkrivenje. S pravom bi, po tom zaključili, da je Bog objavio proroštvo, koje i poslije ostvarenja ne znamo, što, kako i kada se u zbilji ostvarilo.

Otklanjam sistem čitave historije Crkve, za koji bih dobrim dijelom mogao opetovati, što sam već rekao za prvi, jer su se i po ovom, ako ne sve, to svakako mnogi dijelovi u Otkrivenju već ispunili. Pisci i spominju, koji bi se dijelovi već bili ispunili, ali većina tih pojedinosti ne će da odredi. Neozbiljan utisak čine, a i mnogim fantastama u svim vremenima daju povoda neki zastupnici ovog sistema, kad dijele Otkrivenje, prema sedam različitih, ali ne odijeljenih vizija, u sedam epoha,⁷⁵ određuju datume rođenja Antikristova, zadnjeg suda i slično.⁷⁶ Holzhauser je stao na 15. poglavlju, jer prema njegovu prvotnom računu mu faktično nije preostalo ni prostora u opisima Otkrivenja, a niti vremena, da smjesti zadnje događaje sv. Crkve. Da ovaj sistem odbijemo imademo uz ostalo povod i u tomu, što ga ovako nije tumačio nijedan od sv. Otaca. Zato je vrlo začudno, kad se Gallois pozivlje na svu Crkvu.⁷⁷

Odbijam također sistem isključivo alegorijski. Neki su auktori prema riječima samog Otkrivenja 13, 7, pogotovo 17, 9 *τὸν τε σοφία* kasnije prema već navedenim riječima sv. Jeronima: »In verbis singulis Apocalypsis, multiplices latent intelligentiae«, shvatili kao da je i ova sv. knjiga polje nadmudrivanja i dali se na sva moguća tumačenja: materijalno, literarno, mističko, alegorijsko. Jer je već sama simbolika knjige iz spiritualnog područja, može literarno tumačenje biti samo ondje, gdje sam sv. Ivan napušta simboliku i govori ad litteram, kao historičar. To je sigurno, dopušteno od svih, samo u prologu pogl. 1. i u epi-

⁷⁵ Adveniat regnum tuum, München 1923. Auktor je napisao talijanski i sam dao prevesti na njemački. Apokaliptičnu zvijer identificira sa današnjim otmičarima patrimonija sv. Petra i doba, u koje živimo, nazivlje šestim i predzadnjim.

⁷⁶ Osnivajući svoja tumačenja na Holzhauser-u vele ovi, da se je Antikrist imao već roditi god. 1911. Zadnji sud ima biti negdje iza godine 1950., svakako prije konca ovog stoljeća. Stara je riječ, većinom u značenju prijetnje upotrebljavana »mille non più mille«; zato se drugo tisućljeće ne smije ispuniti. Svoj početak ima i ovo na skoro literarnom tumačenju 20, 4. 6. o tisućgodišnjem kraljevstvu, po kojem bi bila to Crkva Kristova počam od Njegova ili rođenja ili uzašašća.

⁷⁷ »Nous croyons avec toute l'Église qu'une partie de la prophétie a déjà reçu pour nous son accomplissement«. Fr. Gallois O. P., L'Apocalypse de sainte Jean, Revue Biblique 1893. str. 407.

logu 22, 6—20. Inače je literarni smisao Otkrivenja metaforički,⁷⁸ nikako alegorijski, ako uzmemo, da je alegorija produžena metafora. Otkrivenje nije jedna produžena metafora, nego čitav niz metafora, koje su povezane između sebe, ali ujedno i odijeljene. Odbijam isključivo alegorijsko tumačenje i s razloga, što otvara put prevelikoj slobodi pojedinca, i fantaziranju i dosjetkama, koja će nanizati i više značenja za pojedine slike. Već spomenuti Gallois na par mjesta ističe najprije, da slijedi Otkrivenje hronološki red,⁷⁹ zatim daje dosjetljiva, ali mnogo puta vrlo čudna tumačenja ovih riječi Božjih.⁸⁰

⁷⁸ Shvatiti treba u smislu kao što, kad velimo, da je literarni smisao Pjesme nad pjesmama mistički, to je, kad samim riječima treba dati mističko značenje.

⁷⁹ Revue Biblique 1993. str. 420. »Pour nous, la prophétie de saint Jean se développe chronologiquement, et ce chapitre (na poglavlje 9. se odnosi) marque une période nouvelle d'une gravité exceptionnelle dans la suite des temps«.

Revue Biblique 1894. str. 362: »Dans l'Apocalypse, qui suit presque constamment l'ordre chronologique, il n'y a pas à se tromper. Mais la distinction se retrouve aussi dans l'Évangile.«

⁸⁰ Gallois, francuski Dominikanac je svoje tumačenje najprije objavio u Revue Biblique 1893. str. 384—430; 506—543. 1894. str. 357—362, a god. 1895. je štampano kao posebna knjiga s uvodnim pismom Monsabré-a, u kojem se glasoviti propovjednik ne pokazuje baš zadovoljnim s podastrtim mu tumačenjem, a to daje razumjeti s finim poticajem onda mladom Gallois, da nastavi svoj studij na Apokalipsi. V. bilješka 53.

Str. 389. ne dopušta Gallois, da sedam vizija, na koje se kod većine tumača dijeli Otkrivenje »reprentant chacune toute l'histoire de l'Église. Pour nous, au contraire, il y a suite et progression general et ces visions déroulent sous nos yeux émerveilles les principales périodes de la vie de l'Église sur la terre, depuis son établissement par N. S. J. C. jusq' a l'Antechrist et jusq' a la fin du monde«.

Str. 390: α i ω , to je, da će Ivan opisati povijest Crkve, jer je Isus njezin početak, temeljni poglavar; a On je također i njezin svršetak u nebu i bit će njezino blaženstvo.

Str. 407. i 408. gdje tumači 6. poglavlje, bijeli konj i konjanik su mu ratnici-pobjednici rimski protiv sv. Crkve. 6, 3. 4. je vječni rat do propasti rimskog carstva. 6, 8. je tragična smrt progonitelja Crkve.

Str. 420, s podnaslovom: priprava k Antikristovu kraljevstvu veli, da su neki vidjeli 9, 1. u ovoj zvijezdi Arija, drugi Lutera i njegove reformatore, Cornelije a Lapidé gleda to u luteranizmu i ovaj je kriv svemu slijedećem zlu. 9, 12. »Cette invasion des sauterelles infernales est un premier malheur de cette période de l'Église et caractérise, croyons nous, la soi disant réforme protestante«.

Rekao sam već, da je Otkrivenje dano sv. Ivanu u obliku vizije, koja se od parabole ništa objektivno ne razlikuje, osim što je u onoj auctor pasivan, u ovoj aktivan. Od alegorije se vizija, a i parabola znatno razlikuje.

U tumačenju parabola, isto rečeno i za vizije, moramo imati pred očima namjeru onoga, koji govori ili nauk, koji hoće da poda; ali osim glavnih lica i stvari, koje nešto predstavljaju, imade više puta i sporednih, koje su samo kao ukras ili da popunjavaju opis. Suvršeno je ispitivati značenje takovih dijelova ili očekivati, da će se ostvariti. Već je to naglasio sv. Ivan Zlatousti, kad veli: »Et, ut semper dixi, parabolae non sunt ad litteram accipiendae: inde enim absurda multa sequerentur; quod ut nos doceat, sic parabolam explicat. Non dicit,⁸¹ qui essent servi illi, qui accesserunt; sed ut ostendant se, seriei concinnandae causa, et ad complimentum imaginis, ipsos induxisse, hac missa parte, quae ad rem maxime pertinebant, ob quam haec parabola dicta fuerat, explicat, se universi iudicem et dominum declarans.«⁸²

Ponovno naglasujem, da alegorijsko tumačenje, osobito ono historijsko, previše natežu, i ovim sporednim opisima daju mnogo

Str. 422. 9, 15. Trećina će ljudi poginuti u vjerskim ratovima i revolucijama. $\frac{1}{3}$ bit će po njima zavedena. »Cette deuxième interpretation s'est accomplie à la lettre au moment du protestantisme«.

Str. 424. »Les deux visions des sauterelles et des chevaux ne sont pas la répétition d'un même événement sous deux figures défférents, mais ils marquent bien des séries d'évenements successifs et distincts«.

Usprkos, što je prema sv. tekstu zabranjeno pisati govor sedam gromova, nego to mora zapečatiti 10, 4., veli Gallois str. 425. na 10, 11., da mora Ivan navijestiti, prorokovati još govor 7 gromova.

Metodije Olimpijski (31!) u svom *Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἢ περὶ ἀγνείας* tumači u 7 glava u Otkr. 12, 3. sa sedam glavnih grijeha, 10 rogova je 10 zapovijedi Božjih. Gallois str. 507. 7 glava = 7 glavnih grijeha = glavnih zabluda: judaizam, paganizam, arijanizam, muhamedanizam, protestantizam, racijonalizam i ateizam.

Str. 509 na 12, 6. veli, da će Crkva biti bez Pape, vidljivog poglavara. Na 12, 14. »Duæ alae aquilae: au sens spirituel se sont les ailes de la foi et de la prière.

L'Église (str. 510) aura donc pour la vivifier pendant ce trois ans et demi la force de la vie contemplative que le serpent ne pourra détruire. Ce verset, nous le répétons, insinue le rôle des ordres religieux dans ce combat supreme«. I t. d.

Na str. 363 (1894.) govori o tisućgodišnjem kraljevstvu, koje će biti na ovoj zemlji mirno iza kako bude sotona vezan, da ne bude više mogao škoditi za tisuću godina, kad će 20, 7 sl. biti još pušten na kratko vrijeme.

⁸¹ Misli na Mat. 22, 2—11.

⁸² Hom. 47 in Math. — PG 59, 482 i hom. 64 in Math. PG 58, 613.

puta glavna značenja, kao da ti opisi sadržavaju ideje vodilice. Glavne ideje trpe, zasjenjene su, mnogo puta zbilja u pozadini. U proročkoj knjizi nije sila u slovu, nego u cjelokupnoj viziji.

Načela, koja se navode za parabole, vrijede i u ovom simboličkom proročanstvu. Kako kod onih, tako se i ovdje spominju simbolički osobe i stvari, koje postoje ili će postojati; ali i drugi dio onog načela za parabole je također u Otkrivenju, da one osobe ili stvari u mnogo slučajeva služe kao ukras ili dopunjak opisa. Prema tome je drukčija istina historije, drukčija raznih tropa. Dakle i drukčija istina simbola. U Otkrivenju »Janje« — ἀρνίον — pogl. 4. i 5. i Sin čovječji — υἱὸς ἀνθρώπου — pogl. 1. i 14. predočuju Krista, ali mnoge stvari, koje im se pripisuju, u opće se ne će ostvariti, nego možda sasama drukčije, nego li su opisane. Pa i mnoge osobe su samo kao ukras; ne postoje inače, nego samo u viziji ili razumu sv. Ivana; da ne bi bilo lošega shvaćanja, naglašujem, da se radi o sporednim licima. Tako na pr. životinje — ζῷα — oko Božjega prijestolja pogl. 4. i dr.

Tako je u opisima Otkrivenja uzaludno i nepotrebno tražiti značenje pojedinosti nekih opisa. Uopće rekao bih, da u ovoj knjizi, kao i kod drugih proroka ima mnogo stvari, koje se ne mogu ni očekivati, da bi se ostvarile, ili kad bi se i ostvarile, bile bi ne čudesne, nego vrlo čudne. Tako u pogl. 1, ukazanje Sina čovječjega, koji drži u desnoj ruci zvijezde, u ustima dvorezi mač i dr., opis na nebu pogl. 4. i 5, otvaranje sedam pečata i obilježivanje sluga Božjih pogl. 6—8, 1, anđeo, koji baca s neba na zemlju ugljevlje iz kadionice 8, 5, ili anđeli sa sedam trublja, dvije zvijeri pogl. 13., ili oni koji prijete ljudima sa raznim zlima pogl. 14, sa izlivanje sedam čaša, isto anđeo koji baca kamen u more pogl. 18, 21., i nebeski Jeruzalem pogl. 21. Sve je to opisano simbolički ili parabolički.⁸³ Zato već sam karakter knjige odbija onakva tumačenja, koja bi gradila svoj sistem na pojedinostima, koje su samo drugotnog značenja i ruho nauka, koji je Bog dao svojoj Crkvi po posebnoj objavi preko sv. Ivana.

Eshatološki sistem premda mi se u mnogočem sviđa, jer je prije svega po njemu divno obranjen proročki karakter Otkrivenja, daje nadalje istina lijepi odgovor na mnoga pitanja, koja drugi sistemi ne riješavaju, ali zato ne zadovoljava, jer se proroštvo ne odnosi na ona vremena, koja su tumači htjeli protumačiti s Otkrivenjem. Sistem je i vremenski ovisan o prijašnjim. Izgleda, da je nastao iza neuspjeha onih. Ovaj sistem međutim nije kadar sa svoga eshatološkog stava protumačiti poglavlja 12., 17., 18., pa i 20., 6., a da ne segne na polje historijsko ili ono iz drugih sistema. Ovaj je sistem previše skučen, da gotovo nijesmo slobodni ni tumačiti. Ne niječem, da ima mnoge vjerojatnosti, ali je za me najvjerojatniji:

⁸³ Bichel, S. Franciscus fuitne Angelus sexti sigilli? (Apoc. 7, 2), Antonianum (1927) str. 88, 89.

Sistem historijsko-tipički.

Ovaj sistem zadržava eshatološki karakter Otkrivenja, brani proroštvo knjige i odgovara na nastale poteškoće.

Sv. Pavao piše Rimljanima 15, 4: »Quaecumque enim *ἅσα γὰρ scripta sunt προεγράφη*⁸⁴ ad nostram utilitatem *εἰς τὴν ἐμετέραν διδασκαλίαν*⁸⁵ scripta sunt: ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus«. Pisano je za sva vremena, da se u poteškoćama i borbama ustrpimo, tješimo se po sv. Pismu i ne klonemo duhom. Ovo znači ujedno i kao resume čitavog Otkrivenja: na našu je korist sve pisano. Ne samo, što je bilo napisano do tog doba, kad veliki Apostol piše Rimljanima, nego u *ὄψει ἅσα προεγράφη*,⁸⁶ što god je Božjeg sadržano u sv. Pismu. Historijske su knjige Evanđelja i djela Apostolska; Epistole su poučne. Već u tima ima mnogo poticaja i utjehe, da duhom ne klonemo, osobito u eshatološkim govorima Kristovim kod sinoptika, i vele-svećeničkom govoru kod Ivana 14—17. Kad bi Otkrivenje bilo isključivo eshatološko proroštvo, od ovih se ne bi razlikovalo, osim što je čitavo samo tog sadržaja. I ako je punina objave po Kristu dostigla svoj vrhunac⁸⁷ i završena, ova je je knjiga dana u svrhu, da ispuni vremenski prostor između utemeljenja sv. Crkve i svršetka svijeta.

S ovom knjigom je kanon Novog Zavjeta upotpunjen prema kanonu Starog Zavjeta, koji uz historijske i poučne knjige uključuje i proročke.

Otkrivenjem je Bog providio čovječjoj slaboći; jer čovjek treba pomoći u svakoj zgodi života. Po sebi je lako vjerovati i biti Bogu odan u dobru, ali u danima pohoda protivnih sila i duhovnih napadaja, junaci se teško održe. *Ἐρχομαι ταχύ* Otkr. 22, 20. odgovara Spasitelj u nevoljama duši, a uništiti će protivne sile. *Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποιμνίον*⁸⁸ nego *δαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον*.⁸⁹

Iza objave je čuo sv. Ivan Otkr. 20, 10: *μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ὁ καιρὸς γὰρ ἐγγύς ἐστιν*. Nije knjiga imala ostati zapečaćena; otuda i *ἀποκάλυψις* — Otkrivenje. Zato su i nastala tumačenja u svako doba, gdje tumači apliciraju svom vremenu. Uz psihološku osnovicu toga, postoji povod i u samom Otkrivenju 1, 10., kad je sv. Ivan čuo glas jak kao

⁸⁴ Kodeksi: B. P. 69, p c, Cl (H) imaju: sve, omnia, πάντα.

⁸⁵ Riječi: „ad nostram“ — *εἰς τὴν ἐμετέραν* imaju se shvatiti po figurii enallage, to jest, za sve one, koji čitaju pismo, sv. Pismo. Jednako u 1 Tes. 4, 15 *ἡμεῖς οἱ ζῶντες*.

⁸⁶ Aorist nije samo vrijeme, znači i vrstu radnje.

⁸⁷ Hebr. 1, 1. 2.

⁸⁸ Luk. 12, 32.

⁸⁹ Iv. 16, 39.

trublja, znak, da se ima čuti od svih ljudi na svijetu kao što će glas druge trublje na koncu svijeta čuti svi mrtvi.⁹⁰ Dalje zaključuju iz otvorene knjige Otkr. 10, 8., da je moraju razumjeti svi narodi, kojima Ivan mora propovijedati.

Otkrivenje je proročka povijest za sve vijekove, koji će proći od Uzašašća Kristova⁹¹ na nebo do njegovog drugoga dolaska na koncu svijeta. Jer Otkrivenje završuje objavu Božju, stoji kao zadnje poglavlje sv. Pisma, ima svrhu kao i ostali dijelovi, da potiče ljude na ljubav Božju, da im jača vjeru, daje nauk spasa, u poteškoćama budi pouzdanje i revnost za Krista i upravlja sv. Crkvom kroz sve vijekove.

U drugom i trećem poglavlju piše Ivan pisma na sedam anđela, poslanika - biskupa pojedinih Crkava. Da je to svim Crkvama dokazuje i sam tekst, gdje sva pisma završuju, nek čuje, koji ima uši, što Duh govori Crkvama, ne jednoj Crkvi, kojoj je pismo upravljeno 2, 7. 11. 17. 29; 3, 6. 13. 22. Kako su ovdje svi anđeli Crkava pozvani, da Božji zakon naučavaju ljude, da ga obdržavaju, tako će i navješćati kazne svi anđeli, biskupi i svećenici s trubljam Otkr. 8, 2, da ih čuju svi ljudi, po svem svijetu, u sva vremena.

Radi jasnoće kažem usput, da treba razlikovati sisteme od samog tumačenja. Sistem je način, koji postavlja ili izabire načela, po kojima će se tumačiti. Tumač, egzegeta nastoji, da iznese tačno značenje pojedinih mjesta i determinira opseg pojedinih riječi; zato upotrebljava paralelna mjesta u Starom i Novom Zavjetu kod sv. Otaca i druga pomagala, koja ga do tog dovode. Većina katoličkih egzegeta određuje jasno dogmatsko i moralno značenje pojedinih mjesta, što je i konačna svrha katoličke egzegeze. Toga ja ne činim u ovom dijelu; samo se želim opredijeliti za jedan sistem, kojim bi se potpuno sačuvalo proročki karakter knjige Otkrivenja i da se njime postigne gornja svrha u saglasnosti samoga sadržaja i vanjskih auktoriteta: sv. Otaca i teologa. Navedeni su sistemi jedan drugog naslijedjivali i davali Otkrivenju historijski, savremeni ili eshatološki položaj. Dakako, svi su hipotetiki i prihvaćeni samo od pojedinaca. Osobina je historijskog, da gradi uvijek ili većinom na konjekturama, a da nema baš dubljev temelja u samoj knjizi.

Priznao sam vjerojatnost eshatološkom sistemu, ali veću historijsko-tipičkom. Ovaj je stvarniji i eshatološke tipove Otkrivenja imade u povijesti života sv. Crkve od njezinog početka. Ovi se tipovi ne mogu konkretizirati, nego se njima može aplicirati proroštvo Ivanovo, da se literarno značenje odnosi od tipa do tipa, sve dalje do konca svijeta, kad će se doslovce konkretizirati. Zato se po ovom sistemu u Otkrivenju ništa ne smatra kao ostvareno u prošlosti i danas ekskluzivno, što bi eventualno moglo služiti u budućnosti samo kao historijski primjer i poticaj; niti se smatra kao nauka, koja se odnosi samo na konac svijeta, a za one, koji

⁹⁰ 1 Tes. 4, 16.

⁹¹ Nav. mj. sv. Bonaventure: »Ab ortu solis«.

živu u međuvremenu je samo strah i neizvjesnost, da nije možda **konac već tu**. Simboličke slike Otkrivenja su realne, uzete iz samih činjenica, tako da su trajni simbol, tip vlasti i protivštine prema Kristovu kraljevstvu, Crkvi Božjoj.

Tiefenthal je u tumačenju Otkrivenja⁹² sklon sistemu, koji zagovara, da je ono proročka historija Crkve, a generalno su prorečene borbe i pobjede sv. Crkve, kako je to na dnevnom redu. Ove su borbe prikazane po zčaju, koja slika, veli Allo,⁹³ je bila općenito poznata kod svih naroda, a možda imade svoj izvor u Gen. 3., prvoj knjizi sv. Pisma, pa tako se nalazi i u zadnjoj.⁹⁴

Otkrivenje je dakle za sva vremena. Kod ovoga se isključuje, da bi u pojedinim otsjecima bili prorokovani pojedini događaji u vremenu; nego pojedini događaji, pa i u vremenu, su tipično prorokovani u Otkrivenju. I današnje stanje svijeta, stav prema Bogu i Crkvi je također tu prorokovan, ali i ovo tipično, a ne da bi otsjek Otkrivenja literarno crtao baš današnje stanje, a budućim vremenima i generacijama bio samo uspomenom.⁹⁵ Ivan ne pogađa, on prorokuje život Crkve i vjernih. Mijenja se povijest država i naroda, epohe i vremena, mijenjaju se imena, osobe, mjesta, ali unutarnji život, misli, osjećaji moralni zakoni i norme ostaju više manje uz vrlo male promjene iste; krize, moralne i materijalne katastrofe, ratovi, revolucije i proganjanje slabijeg protivnika mijenjaju lice zemlje; zlo raste, a dobro je potiskivano natrag, iza čega svega

⁹² Die Apocalypse des hl. Johannes erklärt für Theologiestudierende und Theologen, 1896. pokazuje solidnu erudiciju i marljivu meditaciju, ali je zastarjeo. Ne bavi se sistemima, nego osim nekoliko uvodnih pitanja samim tumačenjem.

⁹³ Nav. dj. str. 178.

⁹⁴ Allo bi dopustio, da je sv. Ivan mogao uzeti ovu sliku za vlastite ideje i od naroda, gdje je stanovao, kako je to učinio i u obradbi svojih 7 poslanica.

Što dopušta glede forme i Gunkel u svojem djelu *Schöpfung und Chaos* 1895. na str. 283, ali pobija Dietericha, koji veli, da je Ivan i formom i idejom ovisan od vjerske ideje poganske kod Grka. U drugom kasnijem svom djelu Gunkel, *Zum Religionsgeschichtlichen Verständnis des Neuen Testaments*, Göttingen 1903. str. 54—58 vidi u Otkr. 12. na Krista apliciran mit proljetnog sunca, babilonskog boga Marduk, a zčaju mu je očito neprijatelj Tiamat. Žena je mitološka koncepcija, koju je auctor Otkrivenja uveo u svoje vizije pod uplivom tradicije, koja vlada duhovima kao tiranin. Bousset u *Offenbarung Johannes* str. 354 sl. bi dopustio egipatski mit Izisa i Ozirisa, a u drugom izdanju svog djela *Die Religion des Judentums*, Berlin 1906. str. 488. radije je sklon vjerovanju, da je ovo jedan od iranskih mita.

⁹⁵ Chevalier, *l'Apocalypse et les temps présents*, Rome 1907.²

Élie Daniel, *Serait-ce vraiment la fin des temps?*, Paris 1927. osobito str. 89—116.

se zapažaju znakovi kao da bi neminovno imao nastupiti konac svijeta. U tom međuvremenu nastupi povijest barem prividno drugi tečaj. Ovakovu su krizu proživjeli već prvi kršćani, kojima je Otkrivenje bilo naslovljeno, zatim kroz prva tri vijeka, sva Evropa za vrijeme provale divljih naroda; pojedini narodi u pojedinim krajevima⁹⁶ sve do današnjih dana, kad vjerni sinovi Crkve osjećaju nesigurnost i protivnost po svem svijetu; Crkvu lišavaju najbitnijega, što se dozvoljava i samim izrodima, tako da hara bolest opće krize duha uz to se uništavaju tekovine intelekta i one vječne vrijednosti.

Proroštvo sv. Ivana imade i svoj vlastiti jezik, kako ga već nalazimo u eshatologiji. Tako govori o padanju zvijezda za pad velikana, o zvijerima za duhovne i tjelesne neprijatelje ljudi i čitavih naroda, o potresima za rušenje stare slave, prijestolja i kraljevstva. Mjesto promatranja je nebo, gdje je vidio zapečaćenu knjigu i Janje, koje otvara sedam pečata; tu se pojavljuju četiri konja i konjanika, sakriva se nebo, ponovno sedam anđela s trubljama kao i orao s trokratnim poklikom: *jao*, čime se svijetu najavljuje neminovno zlo, koje će zateći svijet. Taj je jezik tajan i simboličan Otkr. 18, 5. Njime se označuje *Βαβύλων μεγάλη* ne Babilon, ne samo Rim i imperij nego sav svijet, svjetovne vlasti i veliko *μεγάλη* komešanje na uzbunu prema Bogu, Božjim ustanovama i zakona neprijateljski raspoloženog čovječanstva. Božanstvo naroda, humanitet vladaoca, bratstvo, jednakost, sloboda, lajička trezvenost, kriticizam, materijalizam, etatizam i ostale pojave, koje sve teže za internacionalizacijom i u formi sve je to u Otkrivenju označeno s raznim radom zvijeri, kojim ona postavlja, bilo na čelo bilo na ruku, svoj anti-kršćanski, sotonski žig, u težnji, da zavlada mišljenjem i djelovanjem ljudi. Koji ne pripadaju tim nasilnim i perverznom soton. društvima, isključeni su iz javnog života, po njima su đavolskom mržnjom osuđeni na smrt, ne mogu prodavati ni kupovati. Možda ima pravo Allo, kad veli, da je izlivanje čaša više historijskog značenja.⁹⁷ Ali ni to ne isključuje, da bude tip budućih stvari i događaja. Međutim i zastupnici ovog sistema nijesu u tom jednog mišljenja. Tako Lohmeyer i Sickenberger isključuju svaku direktnu vezu s historijom,⁹⁸ a drugi to naglasuju i držim

⁹⁶ Sv. Grgur V. o koncu svijeta — 1. nedjelja adventa u homiliji.

⁹⁷ Nav. dj. str. 227. »Les 7 Coupes se distingueront de 7 Trompettes (XV—XIX. prema VIII—IX.) en ce que celles-ci avaient un sens typique général et indéterminé, tandis que les Conpes sont plus »historiques«, ayant un rapport étroit avec les Bête«.

⁹⁸ Wikenhauser, nav. djelo. Str. 16—19 govori o utjecaju Danijela na Otkrivenje, a str. 20. zaključuje! »Man kann geradezu den paradoxen Satz wagen: Die Apocalypse Johannis ist das neutestamentliche Danielbuch. I govori zatim o Danijelovim 4 kraljevstvima, pa zaključuje, da su svi shvaćali, da je 4. zvijer Danijelova rimski imperij; Lohmeyer u.

s većim uspjehom. Tako spomenuti Allo gleda u »velikom Babilonu« historijski Rim, koji je tip drugih, Bogu protivnih vlasti, koje su osnovane na istim principima, i za to im je ovdje prorčen jednak svršetak kao i poganskom Rimu. I sv. Ivan da bude zorniji »ne zadovoljava se s golom proročkom filozofijom«, nastavlja Allo »nego svojim čitaocima u nastavku precizira gotovu propast fakičnog neprijatelja Evandolja.«¹⁰⁰

Tiefenthal veli za poglavlja 12—14., da sadržavaju viziju triju neprijatelja kraljevstva Božjeg: sotona sa crvenim zmajem (12), zvijer s mora, to su Bogu protivne sile svjetovne (13—10). — »Gottfeindliche Weltmacht« — i (moderna) profana filozofija (13, 11, 14). Sedam glava zvijeri (13, 1) jesu razne materijalne faze, Bogu hostile moći, kako je to jasno iz pogl. 18., gdje se pet starih monarhija prema Dajelu: egipatska, asirska, babilonska, perzijska i grčka bore protiv Boga, koga je tada pretstavljao teokratski židovski narod. U Danijelu su oni tip budućih; »qui est« je rimsko carstvo, koje je tip onih 10 faza, koje ga imadu naslijediti.¹⁰¹ Schreiner u drugoj zvijeri vidi zakonodavstvo svijeta, koje ide zatim, da Bogu otme dužnu čast — Weltpolitik.¹⁰² Babilon 14, 8. mu je London, kojega će vlastita gramljivost svući s dosadanjeg sjaja i vladoželjnost izbaciti s dosadanjeg položaja.¹⁰³ Danas to možemo reći za Pariz; konačno za sve prijestolnice, za sve države, koje se pokazuju kao neko božanstvo otimajući Bogu čast, koja ide Njemu samomu — »Veličanstvo grada, zemlje, države, naroda...«¹⁰⁴

Sickenberger: »keine geschichtlichen Mächte, sondern einzig und allein Verkörperung übergeschichtlich-dämonischer Wesen«. (Sickenberger, Biblische Zeitschrift 17 (1926) 270—282).

⁹⁹ Nav. dj. str. 242: »Même progression dans le décadence attend, après Rome, à tout âge et dans toute race, les nouvelles fondations des Bêtes, qui reposeront toujours sur les mêmes principes illusoirs, de naturalisme, de blasphème et d'oppression. Car l'Antéchrist est marqué au chiffre 6: il ne peut faire que des oeuvres qui n'atteignent jamais leur but, et manquent toujours, faut d'un point, à l'heure ou l'on attend leur succès«.

¹⁰⁰ Str. 243: »Tel est le cours symbolique de l'histoire, pour la Cité profane, les Babylones diverses qui suivront les errements de l'étatisme romain. Mais, après ces vastes vues de philosophie prophétique, Jean allait montrer mieux encore à ses lecteurs, avec des développements d'une grande précision, la ruine inéluctable de l'Ennemi actuel, de Cette Rome qui prétendait étouffer l'Évangile et renverser la Jérusalem céleste«.

¹⁰¹ Nav. dj. str. 100. sl.

¹⁰² Das grosse Buch vom Ende, str. 176.

¹⁰³ Isto tamo str. 188. 189.

¹⁰⁴ Isto str. 216.

Hadorn¹⁰⁵ ne vidi pod Babilonom drugo osim Rima, a upotrebljava izraz Babilon, da se istakne tipična protimba kršćanstvu. Babilon je u opće označen kod proroka i u apokaliptičkoj literaturi kao tip bezbožnog grada i oholosti; grad taj ima stići božja kazna! Kod proroka ne datira to pojmovanje o Babilonu, odkad je Nabukodonozor razorio sveti grad, nego seže još ranije u prvu knjigu sv. Pisma (Gen. 11), gdje se pripovijeda o gradnji kule, čiji su vrhovi imali sizati sve do neba. Uza sva poniženja i opustošenja, koja su uslijedila mnogo puta, Babilon se je sam obožavao, dok konačno nije potpuno razoren.¹⁰⁶ To je prvo svjetovno kraljevstvo.¹⁰⁷ Propalo je i ostalo tipom. Na njegovo je mjesto stupio u viziji Ivanovoj Rim kao tip; nazivlje ga iz opreznosti i nadalje Babilonom kao i sv. Petar u svojoj prvoj poslanici 5, 13. Hadorn govori jasno, što imaju vjernici očekivati od vlasti ovoga svijeta i to prema tipičnom proroštvu Ivanovu, da se ne bi zavaraivali. Radi vjere u Krista, bit će izbačeni, odijeljeni iz Babilona i primorani na put križa, da se utvrde u strpljivosti i vjeri Svetaca.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Nav. dj. str. 235: »Dass der Mittelpunkt der Bosheit für Joh. in Rom als der antichristl. Hauptstadt eines antichristl. Weltreiches zu suchen ist, geht aus dem ganzem Buche deutlich hervor. Joh. vermeidet aber den Namen Rom und bleibt bei der von der Schriftprophetie dargebotenen Bezeichnung Babel, um das typische Wesen dieses Antichristentums hervorzuleben...«

¹⁰⁶ Hadorn str. 154. Babel als Typos. Die Typische Bedeutung, die Babel in der prophetischen und apocalyptischen Literatur bekommen hat, ist nicht nur durch die feindselige Haltung bedingt, die das babylonische Weltreiche in der Zeit Nabukadnezars gegen Israel eingenommen hat, sondern schon durch das in Gen. 11 über den Turmbau von Babel berichtete. Schon dem Erzähler dieser ersten Kapitel der Gen., der jedenfalls einige Kenntnis von Babels Grösse, seiner Macht und Kultur besass, erscheint Babel als Typos der sich von Gott loslösenden Weltstadt und ihres titanischen Übermutes, der dem Gericht Gottes verfallen muss. Trotz den wiederholten Niederlagen und Stürzen in den Abgrund, an denen Babels Geschichte so reich ist, bricht diese Hybris der Selbstvergötterung immer wieder hervor, in Jes. 14, 13—15 klassisch formuliert. Darum wurde die stolze Weltstadt zerstört wie Sodom und Gomorrha, 13, 19, und zur Wüste gemacht, zur unheimlichen Stätte der Wüstentiere, 13, 20—22. Was Jesaias in Kp 13 und 14 schildert, ist ein Bild ohne einem Strahl von Hoffnung. Schon 21, 9 ertönt der Ruf: gefallen ist Babel.

¹⁰⁷ Dan. 2, 31—36; 4, 27.

¹⁰⁸ Isto str. 235. »Die Gemeinde soll aus dieser typisch zu verstehenden Weissagung Klarheit empfangen über das Wesen dieser Welt und wissen, was sie von der Welt und dem Fürsten dieser Welt zu erwarten hat, damit sie sich keiner Täuschung hingeebe. Durch ihren Glauben an den

Svršetak je ove borbe jasan a i sama borba je eshatološka, pred općim sudom, zato *ἔσχατος*. Eshatologija proroka »*novissima tempora*« — 'aharit hajjamim za proroke počinju sa Isusom. Ova je eshatologija već na ovom svijetu. Iza ove vremenske periode nema druge osim one u vječnosti na koju se Otkrivenje ne odnosi osim zadnje poglavlje gdje će pobjednici iz ove eshatološke borbe *βασιλεύσουσιν εἰς αἰῶνα τῶν αἰώνων* 22, 5. u nebeskom Jeruzalemu. Ova *saecula saeculorum regnabunt* — je vječnost u odnosu sa *καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ ... τὰ χίλια ἔτη* 20, 6. Ovo mille anni je eshatos kraljevstvo Kristovo u dušama po sv. Crkvi. Jakov Patrijarha na smrtnoj postelji pozivlje svojih 12 sinova, da ih blagoslovi i objavi, što će biti u posljednje vrijeme¹⁰⁹ i gleda jasno u Šiloah — Mesiju i Njegovo doba. Na šest doba svijeta nadovezuje se ovo sedmo doba, punina objave bez posrednika ljudskog kao do sada što ih je imao, nego po samom Bogu, Isusu Kristu, i s time je eshatos. Dakle borbe, koje navješta Otkrivenje za posljednje doba jesu ove naše, koje su također tip onih Otkr. 20, 7—10.

Sv. Ivan¹¹⁰ nazivlje doba Mesije zadnjim časom, što se očituje po brojnim neprijateljima, Antikristima; oni su tip utjelovljenog Antikrista, koji ima doći u posljednje vrijeme pred svršetak svijeta.¹¹¹ Zovu se zato Antikristima, jer su njihova djela slična Antikristovim i poživljuje ih njegov duh. Oni su tip Antikristov.¹¹²

Christus ist sie von Babel getrennt, darum auch auf den Kreuzesweg verwiesen und genötigt, in Geduld und Glauben den Heiligen sich zu bewähren 13, 10.«

¹⁰⁹ 1 Mojs. 49, 1 sl.

¹¹⁰ 1 Iv. 2, 18. 22; 4, 1. 3; 2 Iv. 7.

¹¹¹ 2 Tes. 2, 3—10.

¹¹² B. M. H a g h e l b a e r t O. P. u Revue Biblique 1894. str. 71—93. pod naslovom: »L'epoque du second avènement du Christ.«

Str. 73. veli: Saint Jean (1 Joh. 2, 19. 22; 4, 1—3; 2 Joh. 7) appelle le temps Messianiques la dernière heure, qui est caractérisée par l'apparition de nombreux adversaires, que l'Apôtre appelle des Antéchrists, mais qu'il ne confond nullement avec l'Antéchrist par excellence. Les premiers apparaissent continuellement, mais l'Antéchrist doit encore venir. Saint Jean parle de ces adversaires pour montrer que les derniers temps sont venus, à la fin desquels l'Antéchrist doit apparaître: rien de plus. Il est vrai qu'il y a moyen de s'y tromper, si l'on ne tient pas compte de la manière dont saint Jean conçoit l'Antéchrist et son règne. Ce grand adversaire du Christ, cet homme de péché, ce séducteur, ce fils de Satan viendra, avant la fin du monde, pour combattre le Christ et son Église. Tous ceux qui, dans les cours des siècles, s'opposent au Christ, qui nient que Jésus soit Dieu ou soit le Messie, tous ceux qui s'opposent à sa doctrine, qui transgressent ostensiblement sa loi, tous ceux-là, l'Apôtre les appelle des Antéchrists, parce qu'ils font les oeuvres de l'Antéchrist, parce

Trajna borba dobra i zla, Krista i nekrsta, svijetla i tmine, kraljevstva sotone protiv kraljevstva Božjega na zemlji. Ali i trajanje je njihovo i uživanje različito. Vlast će zvijeri trajati 42 mjeseca, tri i pol godine, a rogovi će sa zvijeri vladati *μίαν ὥραν* Otkr. 17, 12 prema vladanju vjernih s Kristom tisuću godina — *τὰ χίλια ἔτη* — 20, 4. 6. Sotona nema ništa trajnog osim zla, koje će njemu i njegovim slijedbenicima ostati trajnom baštinom u nužnom efektu, što slijedi zlo i grijeh; to su kazne, mnogo puta vremenite, a stalno vječne. Svaki rog, svaki kralj, svaka dinastija, vlast uopće može sudjelovati neko vrijeme, manifestirati svoju samovolju protiv Svetaca Crkve, jedan sat, *μία ὥρα*, vrlo kratko vrijeme im je dano. Njih nestaje, monstrum ostaje »qui est« — *ὁ εἰς ἔστιν* — 17, 10. I što bude nad viškom sedam *καὶ αὐτὸς ὀγδοὺς ἔστιν. καὶ ἐν τῶν ἑπτὰ ἔστιν* — 17, 11. Nevezan ni na jednu formu i osobu progonitelja, on ostaje kao kontinuitet grada zala. Vazala je imao već sedam, sve protivne Crkvi vlasti, jednog za drugim nestaje, *μία ὥρα* brzo proteče, »svaka sila za vremena«, sotona, koji je sve vodio, ostaje, qui est;¹¹³ prikazuje se kao Bog, zahtijeva štovanje božje i u hramu svoje vlasti stoji kao bog.

Ali samo je jedan Bog, i Njegov je ime »onaj koji jest« *יהוה*¹⁴¹; uzurpatore će svog imena i svoje časti kazniti ognjem strašnim, gdje će se mučiti dan i noć u vijeke vjekova Otkr. 19, 20, 21; 20, 8—10. 14. 15. Vjernicima je utjeha, da je Isus pobjednik i u Njegovom će kraljevstvu živjeti na vijek.¹¹⁵

qu'ils sont animés de l'esprit dont il sera animé. J'ai beau relire les passages où l'on prétend trouver autre chose, je n'y vois qu'une manière très profonde de considérer les ennemis du Christ en relation avec le grand ananemi.

Les expressions telles que derniers jours, derniers temps, dernière heure, employées pour désigner les temps Messianiques, ne nous apprennent rien concernant la durée de cette époque.

¹¹³ A 110, nav. dj. str. 260.

¹¹⁴ 2 Mojs. 3, 14.

¹¹⁵ H a d o r n, nav. dj. str. 236: Aber auch das andere soll die Gemeinde wissen und in Glauben festhalten, dass Jesus der Sieger ist und in alle Ewigkeit sein wird, und dass ihr das Reich doch verbleibt. Laut und helle wie ein Fanfarenton klingt es aus dem letzten Buch der Bibel heraus als solenner Abschluss der Schrift und als Schlusswort der Offenbarung und wirklich als ein Vermächtnis und Testament an die Christenheit: Jesus Christus behält den Sieg über alle gottfeindlichen, antichrist. Mächte der Welt. Wie aber Paulus an Ende den Satz stellt 1 Kor. 15, 28: »Cum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus«, so tritt auch in dem Schlussvisionen der Apk der Christus auffalend zurück und rückt Gott in einer bezeichnenden Weise an die erste Stelle. Das ist die Unter-

Zaključak.

Evangelja opisuju prvi dolazak Kristov na svijet, Njegovo djelovanje, nauk i ustanovljenje sv. Crkve; Epistole tumače u danim zgodama Isusov vjerski i moralni nauk; Djela Apostolska govore o prvim godinama Crkve, a Otkrivenje podaje proročansku historiju Crkve za sve vijekove, koji će proteći do drugog slavnog dolaska Kristova na koncu vremena. To je kraljevstvo Kristovo, kraljevstvo Božje, koje ne svršava u vremenu, nego unatoč unutarnjih i vanjskih borba za održanjem, sačuvat će se do konca, kad će se za uvijek nastaviti u nebesima.

Ova proročka povijest ne opisuje pojedinih događaja niti razlikuje pojedinih epoha, nego je ona proročka povijest tako, da se prikazuje kao kulturna proročka povijest, filozofija Kristove Crkve. Kao takva, ona je moralnog i duhovnog reda i nije navezana na pojedino doba, krajeve i ljude. Ali mnogo doba u povijesti, mnogi ljudi, društva, vlasti, prilike mogu ovu filozofijsku historiju sv. Crkve tipički aplicirati na sebe.

Otkrivenje je u neku ruku drugo Evangelje sv. Ivana. Prvo Evangelje opisuje život Isusov i Njegovo djelovanje u čovječjem tijelu; Otkrivenje je drugo Evangelje budućnosti, koje opisuje život i djelovanje Isusovo u Crkvi i vjernima, mističnom Kristovu tijelu, koje živi istim Kristovim životom (Immanuel), propovijeda Njegov nauk, svijet ga mrzi, razapinje, progoni.

U svako doba, kadgod se tumačilo Otkrivenje, uzimali su mnogi auktori, da je od riječi do riječi Otkrivenje pisano za njihovo vrijeme i da je ono zadnje t. j. ono Antikristovo. Ova činjenica dokazuje eshatološki karakter čitavog proroštva, ali je ujedno jaki dokaz za historijsko-tipički sistem, prema kojemu se per typum (ne eskuzivno, kako sam sprijeda naglasio, da bi bilo ujedno per litteram) može aplicirati pojedinim vremenima, kako su već činili spomenuti auktori.¹¹⁶

werfung des Sohnes unter den Vater. Gott ist es, der alle neu macht 21, 5. Eine Hütte »tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt et ipse Deus cum eis erit eorum Deus« 21, 3.

So steht am Ende der Schrift, wie an ihren Anfang, am Ende der Geschichte, wie an ihrem Beginn, das Paradies.

¹¹⁶ Na krivom su putu egzegete, premda je vrlo malo takvih, koji bi imali ovu notu, da bi htjeli aplicirati Otkrivenje svom vremenu kao vremenu Antikrista par excellence. Jer je njegov dolazak usko vezan s koncem svijeta, moramo zato paziti, što sv. Pismo o tom veli na drugim mjestima. I ako je Krist u svom eshatološkom govoru (Mat. 24. i paralelnim mjestima) najavio mnoge znakove tog vremena, rekao je na koncu *ἀλλ' οὐπω ἐστὶν τὸ τέλος* Mat. 24, 4; za druge pak veli *πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὧδίνων* 24, 8. Za sve konačno zaključuje: *περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν . . . . .* 24, 36. Ustanovljenje izraelskog kraljevstva Djel. ap. 1, 6. sa središtem svetim Jeruzalemom Otkr. 21. je Otac nebeski zadržao *ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ*; kad će to biti ne zna nitko *οὐδὲ*

Uvijek su progonstva, uvijek borbe, potresi i ratovi. Ratna se polja prenose u razna vremena, razne krajeve i različito je oružje; uvijek međutim ubojito. Još nije bilo namjesnika Kristova na Petrovoj stolici, pod čijim je pontifikatom sva Crkva uživala mir. Pa i u zadnjim prosvijetljenim vijekovima, kad se naglasuje sloboda kao nikada, zločinci, ubojice, tatovi i svi mogući škodljivci računaju na zajamčenu im slobodu, a Crkva se progoni na sve moguće načine, pa i grubom, oružanom silom. Pravda zanijem, kad se radi o Crkvi. Napisano je Otkrivenje za sva vremena »ad nostram doctrinam scripta sunt«,¹¹⁷ da se ustrpimo i tješimo. Ako nam se sadašnjost čini strašnom po sv. Crkvu, budućnost još strašnjom, čujemo za progonstva i nacрте protivnika, ortaka davla, stare zmije, zavodnika, oca laži, dovikuje nam po Otkrivenju Gospodin Isus kao ono Apostolima na uzburkanom moru: *τί·δε·λοι·έστε,·ὀλιγόπιστοι;* Vjeruj. Kad čitamo povijest prošlih vijekova, vidimo smrvljene neprijatelje, porušena prijestolja, ponižene bezbožnike, uvjeravamo se o istinitosti riječi Isusovih,¹¹⁹ da Njegovu Crkvu ni sam pakao nije kadar pobijediti, jer je On s njom do konca svijeta,¹²⁰ a protivnici su svi do jednog pobijedeni. Uzda se, ja se borim za svoje, ja sam pobijedio svijet.¹²¹ Zato u borbi sv. svoje Crkve, naše jedine majke, ne ćemo ostaviti nego ćemo se u ljubavi s njom i za nju još odvažnije boriti do konačne pobjede, koja je zajamčena po riječima Gospodnjim u Otkrivenju.

οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος Mat. 24, 36. Usudio bi se isključiti mogućnost dobra tumačenja, kad bi određivali to doba makar u širim potezima, kad doba to *οὗχ ἡμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους καὶ καιρούς* Dj. Ap. 1, 7.

¹¹⁷ Rimlj. 15, 4.

¹¹⁸ Mat. 8, 26.

¹¹⁹ Mat. 16, 18 sl.

¹²⁰ Mat. 28, 20.

¹²¹ Iv. 16, 33. *ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.* Gospodin je ove borbe i trpljenje navijestio, da u danima poteškoće ne klonemo *ἵνα ἐν ἡμοῖς εἰρήνην ἔχητε.* Zorell, kol. 873. transitive od *νικάω* — *νενίκηκα* vici, ita ut effectus victoriae etiamnum perduret. Sales vol. 1. N. T. str. 427.: fatevi animo; io ho vinto il mondo, ed e quindi facile cosa per voi vincere un nemico sconfitto e debellato. Con nome di mondo si intende tutto ciò che è opposto alla volontà di Dio, e cerca di allontanare gli uomini da Dio. Per mezzo della grazia di Gesù noi potremo superare tutte le difficoltà, e vincere tutte le tentazioni che possono provenire dal mondo. Simon — Prado, vol. 1. str. 548: ego vici mundum (mox vincam, per mortem et resurrectionem meam), non in meum tantum, sed in vestrum etiam commodum, sc., per exempla mea et per gratiam quam vobis mereor. Optime S. Augustinus: „Non ille vicisset mundum, si eius membra vinceret mundus“. Borba je tu, navještena po Kristu, ali i pobjeda je osigurana vjernima po Crkvi, a za neprijatelje vrijedi *ὡν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου* 17, 8, da sa zvijeri, koju slijede, imaju isti svršetak *καὶ εἰς ἀπώλεια ὑπάγει* 17, 11.